

שנויים בתפילת ימים נוראים

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפב

א בעשרת ימי תשובה אומר: המלך הקדוש, המלך המשפט; ואם טעה או שהוא מסופק אם הוא בהמלך הקדוש, חוזר לראש; ואם הוא בהמלך המשפט, אם נזכר קודם שעקר רגליו, חוזר לברכת השיבה ואומר משם ואילך על הסדר; ואם לא נזכר עד שעקר רגליו (ע"ל סוף סימן קי"ז), חוזר לראש (ע"ל סימן קי"ח).

ב אם אמר: האל הקדוש, ותוך כדי דיבור נזכר ואמר: המלך הקדוש, אינו צריך לחזור; וכן הדין בהמלך המשפט.

ה אם לא אמר: זכרנו, ומי כמוך, אין מחזירין אותו. הגה: אפילו לא עקר רגליו עדיין, רק שסיים אותה ברכה (תרומת הדשן), וה"ה אם לא אמר: וכתוב, ובספר, נמי דינא הכי (טור).

המלך הקדוש / המלך המשפט

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יב עמוד ב

ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב: כל השנה כולה אדם מתפלל האל הקדוש, מלך אוהב צדקה ומשפט, חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכפורים שמתפלל המלך הקדוש והמלך המשפט. ורבי אלעזר אמר: אפילו אמר האל הקדוש - יצא, שנאמר: (ישעיהו ה') ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה. אימתי ויגבה ה' צבאות במשפט - אלו עשרה ימים שמראש השנה ועד יום הכפורים, וקאמר האל הקדוש. מאי הוה עלה? אמר רב יוסף: האל הקדוש ומלך אוהב צדקה ומשפט; רבה אמר: המלך הקדוש והמלך המשפט. והלכתא כרבה.

משנה ברורה סימן תקפב ס"ק ב

(ב) המלך הקדוש - משום שעכשיו הם ימי דין שהקב"ה יושב ודן כל העולם ומראה מלכותו וממשלתו שהוא בכל משלה:

חידושי הגרי"ז סימן ר

וכדרך שאומרים המלך הקדוש בעשי"ת ולא בכל השנה, דאז הקב"ה מנהיג עולמו במידת מלך

רבינו בחיי בראשית פרק לח

ידוע כי שם אלהים הנזכר בבראשית הוא מלך העולם והוא התשובה, וזה אנו אומרים בראש השנה שבו נברא העולם: המלך הקדוש והמלך המשפט, לפי שהיום ההוא הוא תחלת מעשיו שאין מלך בלא עם

ריקאנטי בראשית פרק יח

ואומרנו המלך המשפט, שרוצה לומר המלך הוא המשפט, ועל כן לא אמרו מלך המשפט. וזהו ענין הכפל חלילה לך.

לעילא ולעילא

שערי תשובה סימן נו

ומ"ש הבה"ט מן כל ברכתא ובימים שכופלים בקדישים לעילא ולעילא א"ל מן רק מכל כדנ שלא יהיה רק כ"ח תיבות ע"ש ולזה רמזו העונה אמן בכל כחו
מראה יחזקאל מועדים ראש השנה

ז) בהפטורה הנ"ל [ש"א ב ג] אל תרבו תדברו גבוהה יצא עתק מפיכם כו' ולא נתכנו עלילות, נ"ל על פי מה שביארתי במ"א שלכך אומרים בקדיש של ראש השנה ב' שינויים הא' שאומרים לעילא ולעילא, והב' שאומרים מכל ברכתא, והיינו משום שבימים הללו צריכין להיות באחדות, וביארתי זה באורך במ"א ע"ש, ולתוספת ביאור נ"ל שיש חילוק בין עבירות שבין אדם למקום לעבירות שבין אדם לחבירו, דאותן שבין אדם למקום העיקר הוא במחשבה כי בלא כוונה אינו נענש כל כך כמ"ש [מגילה טו ב] שמא אתה דן על שוגג כמזיד, וכמ"ש [עירובין צו א] לעבור בעי כוונה, אבל בעבירות שבין אדם לחבירו אין חילוק דאדם מועד לעולם כשמזיק לחבירו בין בשוגג ובין במזיד, וע"כ כל השנה כשכל אחד בפני עצמו אינו עובד רק במחשבה, משא"כ בימים הללו כשהם באחדות ואהבה עוסקים ג"כ בגמ"ח ועובדים ג"כ במעשה וע"כ התפלות הם לעילא ולעילא מחמת שהם בב' בחינות במחשבה וגם במעשה, וזה"ש לא תרבו תדברו גבוהה גבוהה ר"ל שלא ניתן להם רשות להרבות לדבר בכל פעם לעילא ולעילא, וטעם הדבר כי אל דעות ה' שעובדין השי"ת רק בדיעה ובמחשבה ולא נתכנו עלילות שהעלילות ומעשה ידיהם לא נתכנו ולא מוכשרים בעבירות שבין אדם לחבירו.

מראה יחזקאל מועדים הגדה של פסח

והנה כמו כן בעבירות שבין אדם לחבירו צריך להיות עניו ומוחל עלבונו באמת ולא לפנים לבד כמ"ש על אל תרבו תדברו גבוהה גבוהה וכו', עפ"י מ' שביארתי כבר [לעיל דרוש ז לר"ה] על ב' שינויים שאומרים בקדיש לעילא ולעילא מכל ברכתא ובשאר ימים אומרים לעילא מן כל ברכתא, והיינו שהעולם טועין שבימים הללו צנועין והולכין לבהכ"נ ונזהרין בשאר מצות ואח"כ בכל ימות השנה חוזרין לסורן והוא טעות שאין חילוק כי התורה נצחיות כל מה דאמר רחמנא לא תעביד הכל חד הן בימים נוראים הן בכל השנה רק החילוק הוא שבימי נוראים יש יראה יותר מפחד הדין, ומרויחין בזה שיש אחדות וכל המעביר על מדותיו כו' וגם שהתפלות נתקבלין יותר שכל אחד מתפלל בשביל חבירו וגם שמכולן נעשה כתר וכל אחד משלים חסרון חבירו מה שאין כן כשכל אחד בפ"ע הגם שמתפלל בכונה גדולה מ"מ אין אדם בלי חסרון וע"כ אינו יכול לעלות כל כך, וזהו לעילא ולעילא מכל כאשר ביארתי במ"א.

<https://www.yeshiva.org.il/ask/59687>

מנהג הספרדים שלא להוסיף ולא לומר פעמיים לעילא בקדיש. מנהג התמנים להגיד זאת כל השנה. מנהג האשכנזים לומר לעילא לעילא בעשרת ימי תשובה. ובאר ה**לבוש** שטעם ההוספה, שבימים הנוראים ה' מתעלה על ידי עם ישראל שהוא משבח ומרומם אותו יותר מכל השנה ובאותם הימים באמת הקב"ה מתגלה כמלך שיושב על כסא רם נישא. על כך אנו אומרים לעילא ולעילא מכל ברכתא.

עושה השלום

הגהות הרמ"א על המרדכי מסכת ראש השנה פרק יום טוב רמז תשכ

אומר עושה השלום לפי שמלאך הכותב זכרונות של ישראל שפריא"ל שמו ובגימ' עושה ועושה בגימ' השלום ועוד שמי שמעשיו שקולים הקב"ה עושה עמו חסד ומכריעו לכף זכות וכתוב מעשה הצדקה שלום.

ערוך השולחן אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפב סעיף ד

ובברכת המברך את עמו ישראל בשלום לא משנינן בר"ה ויוה"כ ובעשרת ימי תשובה אלא כמו בכל השנה ומנהג אשכנז לשנות ולסיים עושה השלום. וכבר תמהו רבים וגדולים איך אפשר לשנות הנוסחא מעצמינו ולכן רבים וגדולי עולם אומרים המברך וכו' וזה שנמצא בקדמונים לומר עושה השלום אין כוונתם על הברכה אלא על עושה שלום שבסוף שמ"ע ובסוף קדיש מפני שיש בזה רמז לאלו הימים. ומ"מ נלע"ד דאין לגעור בהם דבאמת ברכה זו דהמברך לא מצינו נוסחתה מפורש בש"ס אלא ברמב"ם ובפוסקים ומצינו בסוף מס' דרך ארץ שנוסחתם היתה עושה השלום שאומר שם גדול השלום שכל הברכות והתפלות חותמין

בשלום ק"ש ופרוס סוכת שלומיך ברכת כהנים וישם לך שלום כל הברכות חותמין בשלום עושה השלום ע"ש הרי שכן היתה נוסחתם. והספרדים אינם משנים הנוסחא:

שו"ת טוב עין סימן יח

בעשרת ימי תשובה וכו' כתוב בדרשות מהרי"ל דף נ"ב דפוס קרימונה מה שאנו אומרים בראש השנה עושה השלום לפי שעושה גימט' ספראל והוא מלאך וכו' וזה טעות מפורסם וצ"ל שהשלום בגימט' ספראל וכ"כ המקובלים. הרב מהרא"י ז"ל בהגהותיו כ"י. והוא כתב השם בטעות שצ"ל ספריאל ביוד. הן אמת שבמהרי"ל כתוב חסר אבל הוא ז"ל דנחית לתקן הי"ל להעיר גם בזה. אמנם מה שחשב שהוא טעות מפורסם לדבר הזה יסלח האדון כי עושה גם כן גימטריא ספריאל.

זכרנו, מי כמוך

טור אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפב

ותקנו להוסיף בברכת מגן זכרנו לחיים כי בחיים נופל לשון זכירה דכתיב (יחזקאל יח) ובשוב רשע מרשעתו כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה וכתוב זכירה באברהם דכתיב כי זכר את דבר קדשו וגומר לפיכך תקנו זכירה במגן. ויש במטבע זה י"א תיבות עד מלך עוזר ומושיע ומשם ואילך הוא מטבע הברכה כנגד י"א תיבות שבפסוק החפץ אחרון מות רשע וגו' וי"א תיבות שבפסוק ובשוב רשע מרשעתו וכן יש בפסוק (ישעיה ו) ועוד בה עשיריה וגו' - ותקנו כנגד אלו הפסוקים שיש בהם תשובה לפי שהן ימי תשובה. ויש בהם ס"ח אותיות כמניין חיים וזהו זכרנו לחיים, וכנגד ס"ח תיבות שיש בפרש' הקרבנות של ר"ה בפנחס, וכנגד ס"ח אלפין שהם בעשרת הדברות על שם עץ חיים היא למחזיקים בה ואנו מבקשים חיים בזכות התורה... מי כמוך יש בו ח' תיבות עד ונאמן אתה כנגד ויזכור כי בשר המה שיש בה ח' תיבות... ומוסיפין בהודאה וכתוב לחיים כשמגיעין לוכל החיים יודוך סלה יאמר וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך ובשים שלום סמוך לחתימה מוסיפין בספר חיים ברכה ושלום. ויש מהגאונים שאמרו שאין לאומרו משום דק"ל (ברכות לד) לא ישאל אדם צרכיו לא בגי' ראשונות ולא בגי' אחרונות וכ"כ בה"ג לא ישאל אדם צרכיו בגי' ראשונות וכו' ומהכא לא שבקו רבנן למימר אפי' זכרנו לחיים במגן וכתוב במודים נמי לא אמרינן אבל בספר חיים אומרים בשים שלום דסלקו להו י"ח והו' להו כתחוננים ורב האי כתב שיש לומר אותו וההיא דאל ישאל אדם צרכיו בגי' ראשונות היינו דוקא בצרכי יחיד אבל בצרכי רבים שרי וכן יש במסכת סופרים (פ"ט) כשם שחתימתן של ר"ה ויה"כ משונה משאר ימים טובים כך תפלתן משונה

רמח"ל, מאמר החכמה

הנה האדם נידון תחילה על פי מעשיו לימנות בצדיקים או ברשעים, וזה נקרא ממש ספר חיים וספר מתים, דהיינו הנקבע בין הצדיקים הוא הנכתב בספר החיים, והנקבע בין הרשעים הוא הנכתב בספר המתים, והתלוי והעומד הוא הבינוני שאין דינו נגמר עד יום הכפורים, ועל זה מתפללים ואומרים "זכרנו לחיים" וכו'. ואמנם עוד יש הגזרות על המקרים שבעולם הזה, כי אפשר לצדיק שיתיסר מפני היותו צדיק, ואפשר שמפני צדקו יצליח, ולרשע כמו כן, אפשר שיצליח מפני היותו רשע, ואפשר שמפני רשעו יאבד או יתיסר, ונמצאו גזרות אלה נמשכות אחר הדין הראשון שזכרנו. ואולם על כל הגזרות האלה מתפללים "וכתוב לחיים טובים" וכו' וכן "בספר חיים ברכה ושלום" וכו'.